



## בגדר חובת האב בפדיון הבן

יחקור חקירה יסודית אי הוי חיוב על האב מעיקרא או שהיא מצות הבן והאב עומד במקומו, ויסיק דהיא פלוגתת בבלי וירושלמי / עפ"ז יבאר שפיר עומק האיבעיא דסוף פסחים גבי ברכת שהחיינו בפדיון הבן, ויתרץ כמה דקדוקים בלשון הש"ס שם

אמרו לי אבי הבן מברך שתיים. והלכתא אבי הבן מברך שתיים". ולכאורה יל"ע בלשון הש"ס, דכיון שהבעייתא "כהן מברך או אבי הבן מברך" היא רק בנוגע לברכת "שהחיינו" – מה מקום להקדמה (ודמילתא דפשיטא) "פשיטא – על פדיון הבן כו' אבי הבן מברך", ואיך שייך הדבר לגוף סברת האיבעיא.

ובאמת קושיא זו הקשה בצל"ח, ויתרץ דהכוונה בזה להדגיש שהבעייתא בברכת שהחיינו באה מצד הדיוק בנוסח הברכה של פדיון הבן (וראה עד"ז בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רצ"ד), כי מזה שמברכים "על פדיון הבן" (ולא "לפדות הבן") מוכח שאפשר לפדות גם ע"י שליח, שהלא זהו

א

יקשה על ביאור הצל"ח באיבעיא דסוף פסחים מי מברך שהחיינו בפדיון הבן גרסינו בסוף פסחים: "ר' שמלאי אקלע לפדיון הבן, בעו מיני, פשיטא על פדיון הבן אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך, ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך – כהן מברך דקמטי הנאה לידו, או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה? לא הוה בידו. אתא שאיל בי מדרשא,

(1) מזה משמע דכהן לא "עביד מצוה" – וראה לקמן מהצל"ח, הרא"ש וכו'.

פודה את עצמו<sup>3</sup>. ועוד יש ללמוד מכאן, דברכת עיקר מצות התפילין (מצוה שבגופו) הוא "להניח תפילין", ואילו על ההוספה על עיקר המצוה מברכין "על מצות תפילין". ואין כאן מקומו להאריך בכל זה. ועיין עוד באנציקלופדי' תלמודית ערך "ברכת המצוות", ושם הובאו ונתבארו כל השיטות והסברות בענינים אלו]. ומעתה ביאר הצ"ח, דזהו גוף סברת האיבעיא – שכיון שהפדיון הוא ע"י האב בסיוע הכהן לכך מספקא לי' מי מברך שהחיינו כיון שע"י שניהם נעשית המצוה, והכהן הרי (גם) מטי הנאה לידי'.

מיהו, יסוד פירושו זה של הצ"ח (בב' דרכיו) – שהספק ד"בעו מיני" אינו אלא מדיוק הלשון דברכת פדיון הבן, "על פדיון הבן" – אינו מתיישב כ"כ בסגנון והמשך הענינים בש"ס. כי מה"ניגוד" שבלשון הש"ס "פשיטא כו' ברוך כו' כהן מברך או אבי הבן כו'" – משמע דהפשיטותא היא באותו הנושא שבו הבעייתא. כלומר, דברי הש"ס "פשיטא על פדיון הבן וכו' אבי הבן מברך" באו להדגיש שספק זה "מי מברך" הוא רק בנוגע לברכת שהחיינו, בניגוד לברכת על פדיון הבן שבזה פשיטא דאבי הבן מברך, אבל לא שהכוונה כאן לדייק בנוסח הברכה. ועוד צ"ע בדברי הצ"ח, דאם כדבריו שעיקר ההדגשה הוא (לא בזה דפשיטא שהאב הוא המברך על הפדיון, אלא בנוסח הברכה – א"כ הו"ל למימר בסדר הפוך: "פשיטא (ש)אבי הבן מברך (בנוסח) על פדיון הבן", ולא כפי שהוא לפנינו "פשיטא על פדיון הבן כו' אבי הבן (הוא) המברך", דמשמע דלא נחתי לדייק בהברכה, אלא רק מי הוא המברך (וכדמוכח

טעם החילוק בין מצוות שמברכין עליהם "על" עשי' פלונית למצוות שמברכין עליהן "לעשות" עשי' פלונית (כהשיטה שהביא הרא"ש בשם הריב"א פ"ק דפסחים סי' י). והובאה גם בר"ן שם), ומכיון שכן מתעוררת הבעי' מי מברך ברכת שהחיינו. אי נימא דאבי הבן מברך אותה – אעפ"י שמפני זה תבוטל לפעמים ברכה זו, היינו בעשותו שליח לפדות את בנו<sup>2</sup> – מ"מ האב מברך משום "דקא עביד מצוה"; או שטעם זה, ביטול הברכה כשנעשה ע"י שליח, מכריע לתקן שהכהן מברך, שאז מברך בכל פדיון מאחר "דקמטי הנאה לידי" בכל פעם.

ועוד ביאר הצ"ח בדרך אחרת, כיצד מתעוררת הבעייתא מצד נוסח הברכה, ובהקדים מש"כ בתשובת הריב"ש (סי' קלא), דנוסח "על" (פדיון הבן) מוכיח דאין מצות הפדיון נעשית ונגמרת ע"י אבי הבן לחוד, כי אם בסיוע הכהן שמקבל הפדיון [ויש לבאר הדברים, כי אילו ה' הנוסח "וצונונו לפדות" הרי היתה בזה הדגשה שיש כאן רק ענין אחד ויחיד, פדי' – שכל כולה היא פעולה של האב; משא"כ הנוסח "וצונונו על פדיון הבן" מדגיש שיש כאן ב' ענינים נפרדים, דיש כאן מציאות בפני עצמה של "פדיון הבן", והאב נצטווה על ענין זה לעשות בו מה (אבל לא אמרינן שכל כולו של ענין זה הוא פעולת האב, אלא עדיין אפשר שלא הוא הגומר את הענין). ומעתה, כיון שהפדי' – וכיוצא בה דברים שברכתם ב"על" – הוא דבר נפרד מן האדם שנצטווה על זה, הרי נמצא שאפשרי הדבר גם ע"י שליח. וגם נמצא מזה שהנוסח ד"על" שייך יותר כשהאב פודה את בנו, משא"כ כשהבן

(2) אבל ראה דרישה י"ד סי' שה סק"ג. שו"ת חת"ס שם סי' רחצ.

(3) ועיין לקמן ס"ב דברי הריב"ש בשיטת הרמב"ם.

## לקראת שבת

יט

שהפדי' נעשית על ידו והוא מסייע בהמצוה (ראה לשון הריב"ש שהובא לעיל ס"א בדברי הצ"ח). אבל "כהן לאו מצוה קא עביד" (הרא"ש בבכורות פ"ח ס' ח).

אמנם בנוגע לגדר חלקם של אבי הבן הפודה ושל בנו הנפדה – במצות הפדיון, יש לחקור בב' אופנים. אופן אחד י"ל שמצות הפדי' היא על הבן, אבל היות שא"א לו לפדות את עצמו בקטנותו, בעת חלות המצוה, הטילה התורה את המצוה על האב לפדות את בנו, ונכנס במקומו בחיוב זה. ועיין ריב"ש בתשובה שם (הובא בב"י ובדרישה יו"ד ס' שה), שטעם פדיון האב הוא לפי שא"א לבן לפדות עצמו בקטנותו [ועוד כתב שם, שזהו טעם הרמב"ם שנקט (הל' ביכורים פ"א ה"ה) דהפודה את בנו מברך "על פדיון הבן" ופודה עצמו מברך "לפדות" – כיון דעיקר מצוה בעצמו אלא שבקטנותו א"א]. אבל דילמא אפשר לומר גם באופן אחר, דמעיקרא דדינא חיוב הפדי' הוא על האב, היינו דמצות פדיון היא מצות האב.

ובאמת, ב' אופנים אלו לכאורה היינו יכולים לאמרם בכמה מצות שהאב חייב בבנו קטן בסוגיא דקידושין (כט, א). מיהו כאן יש מקום יותר לומר כהאופן הב' שהיא מצות האב, כי גם אם נימא דמילה' היא מצות הבן כאופן

עוד יותר מלשון הרא"ש (והרי"ף) בהבאת דברי הש"ס כאן – "על פדיון הבן ודאי האב מברך". ותו, דלדבריו הו"ל להש"ס לומר בקיצור: כיון דעל פדה"ב מברך על פדה"ב, ברוך שהחיינו כו' כהן מברך כו'. ומפני כל קושיות אלו הדרא קושיין לדוכתא, מה טעם להקדמת הש"ס שאבי הבן מברך על פדיון הבן.

ומלבד זאת יש להקשות גם בסיפא דענינא בש"ס שם, במה שאמרו לר' שמלאי בני מדרשא ד"אבי הבן מברך שתיים", וגם בהסיוס בש"ס "והלכתא אבי הבן מברך שתיים" – וכי מנינא אתא לאשמעינן? והלא לא היתה הבעייתא בשתי הברכות, אלא באחת מהנה (שהחיינו), ולא הו"ל למימר אלא "אבי הבן מברך שהחיינו" ותו לא.

### ב

#### יחקור בגדר חיוב האב בפדיון הבן אי הוי מצות האב מעיקרא או דהוי מצות הבן והאב עומד במקומו

והנראה בביאור כל זה ע"פ חקירה יסודית במצות פדיון הבן. ובהקדים, דהמצוה דפדיון נעשית ע"י שלשה משתתפים – אבי הבן הפודה את בנו, הבן הנפדה, והכהן המקבל דמי פדיון. והנה השתתפות הכהן בזה שמקבל דמי הפדיון (ועי"ז נפדה הבכור) ודאי אין ענינה שעליו הוטל החיוב לפדות בכור מישראל, אלא ברור שגדר שותפותו במצוה הוא שהוא חלק או תנאי במצות הפדי'. היינו שאין הפדיון נעשה כ"א ע"י נתינת הכסף להכהן. וגם אם נאמר שהנתינה להכהן היא חלק מעצם הפדי' [ולא שהנתינה לכהן הוא רק כעין תנאי (ראה פרש"י בכורות נא, א. ד"ה הי' לך, וראה בארוכה ברי"ט אלגזי הל' בכורות שם ס' סז, וס"י פב. וראה ב"י ס' שה)] הרי זהו רק

4) בנוגע לתלמוד תורה – עיין לשון הרב בשו"ע (הל' ת"ת בתחלתו): "אבל ת"ת מ"ע מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה אעפ"י שהקטן אינו חייב כו'" (וי"ל שזהו דקא משמע לן בהוספה זו: "אעפ"י כו").

וראה פסקי דינים להצ"צ (חידושים על הרמב"ם בתחלתו (שלט, ב) ביאור לשון הרמב"ם (הל' ת"ת פ"א ה"ג) ב"מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר") "כיון דת"ת מחוייב האב מדאורייתא ללמד את בנו . . . א"כ שמא גם על הקטן יש חיוב מדאורייתא".

ומהנפקותות לדינא בחקירה זו, אם הוא מצות הבן או מצות האב, היכא דלא פדאו אביו בקטנותו עד שגדל הבן שיש לדון על מי מהם מוטל חיוב הפד'י. אי נימא כסברא הראשונה, שעיקר מצות הפדיון היא חובת הבן – הרי בנדון זה, שגדל הבן וכבר ראוי הוא [ולכן גם חייב הוא] לפדות את עצמו, נפקע חיובו (ובמילא גם זכותו) של האב בפדיית בנו בכורו (וכמ"ש הריב"ש בתשובה שם לפי דרכו). אבל אי נימא שהחיוב מעיקרי' הוא על האב, הרי גם לאחר שגדל הבן ולא נפדה עדיין נשאר האב בחיובו ובזכותו (ויעויין בחינוך (מצוה שצ"ב בסופה) שכתב "ולפי הדומה שהאב חייב לעולם לפדות בנו ואפילו אחר שהגדיל הבן המצוה מוטלת על האב וכמו שאמר הכתוב וכל בכור אדם בבניך תפדה הרי שהטיל המצוה על האב וכן נראה בקדושין<sup>9</sup>): ורק דאיכא לימוד מיוחד דאם לא פדאו אביו חייב לפדות א"ע, כנ"ל.

## ג

**יחדש דהיא פלוגתת הבבלי והירושלמי**  
ומעתה יש לומר דהיא פלוגתת בבלי וירושלמי. דהנה גרסינן בירושלמי (קידושין שם), דמקרא דפרשתנו (יג, יג) "וכל בכור אדם בבניך תפדה", הנה לבד זאת דילפינן מיני' עצם חיוב האב לפדות את בנו בכורו (וכן הוא בקה"ר (פ"ט, ט<sup>10</sup>)) – ילפינן מהאי קרא נמי דאי לא פדה האב את בנו, חייב הבן לפדות את עצמו [כשיגדיל

הא' בחקירתנו כאן (וראה בזה לענין מילה בביאור לסהמ"צ רס"ג להרי"פ פ' פערלא מצוה לא-לב), עדיין יש מקום לומר בפדיון הבן שהיא מצות' דאב כאופן ה<sup>5</sup>, כי במילה לא אשכחן מפורש ציווי שהאב צריך למול את בנו, והלימוד (שהאב צריך למול את בנו) הוא או מ"וימל אברהם את יצחק בנו" (קידושין שם) או מ"ביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ירוש' קידושין פ"א ה"ז). משא"כ בפדיון הבן שהחיוב על האב לפדות את בנו מפורש הוא בכתובים, בין להבבלי<sup>6</sup> ובין להירושלמי<sup>7</sup>, וא"כ שפיר יש לומר גם אופן הב' שהוא מצות האב<sup>8</sup>.

והא דלא אמרינן כן גם בפדיון הבן ומילה (שיתחייב הבן כשיכיר – עוד קודם שיגדיל) יש לומר החילוק, דבת"ת החיוב דאורייתא הוא שהאב ילמוד עם (וביחד עם) בנו (היינו שהבן עצמו יכיר וילמוד תורה) ולא עוד אלא שהלימוד הוא באופן שהבן "ירגיל עצמו לקרות בתורה" (שו"ע הרב שם – מהרמ"א סרמ"ה ס"ח). משא"כ בפדיון הבן ומילה שכל מעשה הפדיון והמילה הוא מצד האב ורק שהמצוה מתקיימת (בגוף) הבן. ודוק. (נוסף לזה י"ל ע"ד המבואר בתשובת זכרון יוסף (הובא בפתחי תשובה ליו"ד סי' שה סקכ"ה) דבפדיון הבן ומילה אם יקיימנה עכשיו לא יוכל לקיימה כשיגדל, משא"כ בת"ת).

5) אבל לפי מש"כ ריב"ש טעם הרמב"ם דבפודה את בנו מברך על כו' (ראה לעיל בפנים) – מבואר להיפך, דהרי במילה כתב הרמב"ם (רפ"ג מהל' מילה) "ואם מל את בנו מברך למול את הבן". אבל עפ"ז צ"ע דברי הרמב"ם בפיה"מ וכו', ראה לקמן סוף הערה 19.

6) ראה לקמן הערה 10.

7) ראה לקמן ס"ג בתחילתו. וראה הערה 19.

8) ומעתה עפמש"כ הריב"ש (כנ"ל בפנים) שהרמב"ם ס"ל דפדיון הבן היא מצות הבן – יתבאר גם הא דלא הביא שם ר"פ יא ובסהמ"צ שלו (מ"ע פ') פסוק הנאמר בו ציווי להאב לפדות את בנו (לא "בכור בניך תפדה" המובא בבבלי ולא "בכור אדם בבניך תפדה" שבירושלמי) כ"א הפסוק דפ' קרח "אך פדה תפדה את בכור האדם" שלא נאמר בו ציווי להאב לפדות את בנו (משא"כ הפסוק בכור בניך תתן לי שהביא בסהמ"צ שם).

9) וראה שו"ת הרשב"א ח"ב סי' שכא (הובא בב' ובב"ח י"ד סי' שה). וכן משמע בלבוש ס"ה ס"י.

10) אבל בבבלי (קידושין כט, א) למדו שהאב חייב לפדות את בנו מקרא ד"כל בכור בניך תפדה" (תשא לר, כ). וראה בתו"ש פרשתנו שם אות קעח. וראה לעיל בפנים ס"ב.

## לקראת שבת

כא

לא פדאו אביו חייב לפדות עצמו, נלמד הוא מאותו הפסוק "וכל בכור אדם בבניך תפדה" שממנו למדין שהאב חייב לפדות את בנו – היינו שבראשית מקורה של מצות פדיון הבן בכתוב נכללו ב' החיובים (של האב והבן) כאחד<sup>14</sup> – שוב מסתבר שהמצוה בעיקרה היא חובת הבן ושממנה מסובבת גם חובת האב המפורשת בתורה. פירוש, דמכיון שהמצוה היא לפדותו בקטנותו, שאז א"א לו לפדות עצמו, לכן אמרה תורה שהאב יפדה את בנו (במקום הבן).

משא"כ לפי סוגיית הבבלי, שהלכה זו (שהבן חייב לפדות א"ע אם לא פדאו אביו) ילפינו מפסוק אחר (הנאמר כפרט אחד בפרשת מתנות כהונה)<sup>15</sup>, ולא מאותו הפסוק שבפרשת פדיון הבן שבו נאמר דין פדיון על האב<sup>16</sup> – שוב מוכח שחיובו של הבן אין לו מקום וקשר בחיובי דקרא שעל האב, אלא שהוא לימוד נוסף במקום אחר בקרא שגם הבן יכול לפדות את עצמו כשיגדל (ויעויין בשו"ת חת"ס (י"ד סי' רצג): "אלא עיקר המצוה על האדם לפדות את בנו וזהו את בכור בניך תפדה, ואי לאו ריבוי תפדה לא הי' הגדול יכול לפדות את עצמו כלל ורחמנא רבה". וראה בארוכה ציונים לתורה להר"י ענגיל (כלל לז), דחיוב הפדיון על האב לפדות את בנו הוא חיוב עצמי ופדיון עצמו (לכשיגדיל) הוא רק חיוב השלמה, עיי' ש"ש<sup>17</sup>). פירוש, דעצם המצוה

(פרש"י על הרי"ף קידושין כט, א. רמב"ם הל' בכורים פי"א ה"ב. טושו"ע י"ד סי' שה סט"ו<sup>11</sup>), "דאדם מיותר, קרי ב' וכל בכור אדם עצמו או בבניך תפדה" (קה"ע בירוש' שם)<sup>12</sup>. אמנם בבבלי (קידושין כט, א) למדו האי דינא מקרא ד"פדה תפדה גו"<sup>13</sup> הנאמר בפרשת קרח (יח, טו) בפרשת מתנות כהונה. ויל"ע טובא מאי בינייהו לדינא אי ילפינן ל' מהאי קרא או מהאי קרא, וגם במאי קמיפלגי בטעם וסברא שבבבלי העדיפו ללמדו מקרא ד"פדה תפדה", ובירושלמי – מקרא ד"בכור אדם בבניך" שבפרשתנו.

והנה חזינו חילוק גדול בתוכן הדבר ובמהותו בין כללות הציווי דפדיון הבן האמור בפרשתנו לזה הנאמר בפרשת קרח. דבפרשתנו נאמר "וכל בכור אדם בבניך תפדה", "וכל בכור בני אפדה" (יג, טו) – ומפורש כאן שהאב הוא שצריך לפדות את בנו הבכור, משא"כ בפרשת קרח דקאמר בסתם "אך פדה תפדה את בכור האדם".

וע"פ חקירתנו למעלה יתבאר החילוק שבין הבבלי והירושלמי בנוגע למקורה של הלכה זו בקרא. דלסוגיית הירושלמי שגם דין זה, שאם

11 וראה פתחי תשובה שם.

12 במכילתא (עה"פ) וביל"ש (רמז רכה) למדין מהכתוב "וכל בכור בני אפדה" שבפרשתנו (יג, טו).

13 כ"ה הגירסא בגמרא, וכן הוא בב"י ובדרישה י"ד סי' שה. רדב"ז (לרמב"ם הל' בכורים פי"א ה"ב). לבוש סש"ה ס"י. עץ יוסף לתנחומא פרשתנו יב (ובפשטות הכוונה היא ליתורא דקרא). אבל ראה פירוש רש"י (קדושין שם) ד"ה תיפדה ובב"ח שם (אבל גם בפרש"י י"ל שהכוונה היא להפסוק דפ' קרח כמו שהובא בקה"ע לירוש' שם. וראה מהרש"ל ומהרש"א בפרש"י). ר"ן ד"ה לפדותו. הל' בכורות להרמב"ן פ"ח. רי"ט אלגזי שם סע"ז (וראה בהמובא בתו"ש פרשתנו שם אות קפ).

14 ראה קרבן העדה שם (המובא לעיל בפנים).

15 ראה בהנסמן לעיל הערה 13.

16 ועפ"ז יש להוסיף ביאור (נוסף על המבואר במנחת חינוך) במה שמסיים החינוך (הובא לעיל ס"ב בפנים) "וכן נראה בקידושין".

17 וראה צפע"נ (מהדר"ת מו, ד. השלמה ע' 46. הובאו במפענח צפונות ע' קכג-ד).

גם לאחר שגדל הבן (ובנוסח שאומר האב נמצא הלשון "אשר קדשנו במצותיו וצונו"<sup>20</sup>).

רצוננו לומר, דאילו אין האב מברך ברכה זו (כשגדל הבן) אלא הבן, והיינו מפני שהמצוה היא חובת הבן (אלא שהתורה הכניסה את האב בחיוב זה כשאי אפשר להבן) – אז לא הי' מיבעי להו מי מברך שהחיינו (בפדיון שבקטנותו של הבן), כי פשיטא שהכהן מברך כיון שהברכה שלו תהי' על ההנאה דמטי לידי, דאין סברא לומר שאבי הבן יברכה, מאחר שאין זו מצותו מעיקרא דדינא, אלא שהוא רק עושה מצות בנו (ויעויין בשו"ת חת"ס (שם סי' רצ"ג בתחלתו, והוא מש"כ הר"ש להחת"ס): "אך בקטנותו אין יכול לפדות א"ע שוי' רחמנא האב שליח לבן ומשום הכי כשיגדיל ויכול לפדות א"ע פסקי' שליחות דאב"). ועל דרך הא דהעושה מצוה לאחרים אין מברך שהחיינו (רמב"ם הל' ברכות פ"א ה"י<sup>21</sup>). אבל כיון ד"פשיטא" שברכת "אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך (לעולם)", שמזה מוכח דפדיון הבן מצותו של האב היא – א"כ מיבעיאי לן מי מברך שהחיינו, האב או הכהן, מאחר דשניהם שווים בה לכאורה: האב יברך "דקא עביד מצוה" שלו זיכתה התורה מצוה זו (הבאה מזמן לזמן (ראה תוס' ד"ה לאחר בכורות מט, א. מאירי סוף פסחים. ר"ן סוכה פ"ד)), או שהכהן יברך כיון ד"מטי הנאה לידי", ו"כל שמחת לבב הבאה לאדם כו' חייב לברך עלי" (סדר ברה"ג להרב בעל השו"ע רפ"ב. וראה רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ז).

20 ולדברינו יתורץ גם מה דלכאורה כ"ז מיותר כאן בש"ס והול"ל על פדיון הבן אבי הבן מברך (ע"ד לשון הרא"ש והרי"ף).

21 אבל ראה בהנסמן לעיל הערה 2.

דפדיון הבן הוא חובת האב, ולא של הבן, אלא שלאחר שגדל הבן הרי (אין זאת שנפקע ע"ז משהו, כאילו נאמר דבנדו"ד ייפקע ע"י גדלותו חיובו וזכותו של האב, דמהיכא תיתי יפקע הדבר הימנו, אלא פירוש הדבר הוא שנעשה הבן מחויב בכל המצות אשר ביניהן גם זה שבאם (לא פדאו האב, ופשיטא באם) אין האב רוצה<sup>18</sup> לפדות את הבן, הטילה התורה חיוב זה על הבן<sup>19</sup>.

## ד

### עפ"ז מיישב היטב לשון האיבעיא גבי שהחיינו

ושוב תתישב גם התמי' הנ"ל בסיומא דמסכת פסחים בבבלי, בטעם ההקדמה "פשיטא . . אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך" – כי דוקא לאחר הקדמה זו מובנת הבעייתא מי מברך ברכת שהחיינו. כי עיקר הדיוק כאן הוא ממה דפשיטא על דעל פדיון הבן האב מברך, פירוש "פשיטא" היינו דלא אשכחן בזה תנאים וסייגים, היינו דלעולם מברך האב,

18 ראה לשון החינוך שם "עבר האב ולא רצה לפדותו כו".

19 וי"ל שעד"ז הוא בנוגע למילה דלשיטת הירושלמי היא מצותי' דהבן, כי מה שהאב חייב למול את בנו נלמד בירושלמי מהכתוב "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" שלא נזכר בזה ציווי שהאב ימול את בנו, (ו"ימול" – פשוטו היינו בעצמו) אלא שמוכן שביום השמיני א"א לו (להקטן) למול א"ע (ראה קה"ע שם), משא"כ להבבלי (קדושין שם) שנלמד מהכתוב "וימל אברהם את יצחק בנו", י"ל שהיא מצותי' דאב (אבל ראה לעיל ס"ב בפנים בזה). ועפ"ז י"ל שמזה הנפק"מ כשיגדיל הבן אם ישנו עדיין החיוב על האב, ראה פיה"מ להרמב"ם סופי"ט דמס' שבת "דכשיגדיל הילד ויגיע לזמן חיוב המצוה נפטר כל אדם ממילתו כו". וראה מנ"ח מצוה ב.

אם האב יברך שהחיינו, היינו שמברך על עצם המצוה, שוב אין מקום להכהן לברך שהחיינו בקשר עם הטפיל שבה (ד"אחשבה להנאה"), וא"כ אין הברכה אלא על ההנאה לבדה<sup>25</sup>].

ועפ"י הסבר הנ"ל יובן ג"כ דיוק הלשון (לאחר ש"שאל ב' מדרשא") "אמרו ל' אבי הבן מברך שתים ולא הי' דיים לפשוט את גוף הבעי' ולומר ש"אבי הבן מברך שהחיינו". כי בזה רצו להדגיש שהטעם אחד הוא בשתייהן; שעיקר מצות פדה"ב דילי' היא (ולא שבא במקום הבן, ולכן מברך על פדה"ב גם כשיש מקום לחיוב על הבן); עיקר ברכת שהחיינו דילי' היא (ולכן מברכה אף דמטי הנאה לידי כהן, בדוגמת חיוב הבן, וכנ"ל). משא"כ באם הי' נאמר "אבי הבן מברך שהחיינו", לא הוה ידעינן טעמא דמילתא והי' אפשר לומר דזהו משום שאין די בהנאה זו דמטי לידי' דכהן לברך עלי' שהחיינו<sup>26</sup> (כשם שאין מברכים אלא אם קנה בית חדש וכו'; וע"ד שאין הכהן מברך על כל מתנות כהונה (תשובת הרשב"א (ח"א סי' של"ח)<sup>27</sup> וכיו"ב).

[וא"ת, א"כ יברכו שניהם "שהחיינו", אבי הבן (על הנתניה) מצד זכות המצוה והכהן (על הקבלה) משום "דמטי הנאה לידי'" ? י"ל, מאחר שנקטינן דאין מברכין "שהחיינו על כל הנאה הבאה לו לאדם אלא רק בהנאת דבר חשוב ומיוחד (שלכן מברכין רק אם קנה בית חדש או בגד חדש וכו' (טוש"ע או"ח סי' רכג. ברה"נ שם ס"ב וה"ה)), לכן בנדו"ד, אין על הכהן לברך "שהחיינו" מצד הנאתו בקבלת ה' סלעים בלבד אלא משום שהנאה זו באה לו ממצות פדיון הבן<sup>22</sup>, והמצוה (אף שנעשית ע"י אחר – האב) הוא דאחשבי<sup>23</sup> להנאה (על דרך הגדר דאיסורא אחשבי' בכורות י, א. רש"י ד"ה חלה – ביצה כז, ב) – ומעתה

22) וי"ל שזהו דיוק לשון הרשב"א שכתב (תשובות הרשב"א ח"א סי' שלח): "ומאן דבעי לה (אם הכהן מברך שהחיינו או האב) משום דאיכא ברכת שהחיינו בהאי מצוה מספקא לנא מאן מינייהו מברך".

ומה שלא מצינו סברא זו בשאר מתנות כהונה י"ל עפמ"ש בריב"ש (שם בסוף התשובה): דבשאר מתנות כהונה אין עושה הכהן כלום רק כשזוכה במתנות משלחן גבוה אבל בפדיון אע"פ שאין עושה מצוה . . מ"מ זכה בבן ונתנו לאב בפדיונו.

23) וגם לדעת רש"י והרא"ש הסוברים שעצם הפדי' הוא ע"י ההפרשה והנתניה לכהן היא רק כעין תנאי (ראה רי"ט אלגזי המסומן בפנים ס"ב) הרי מ"מ שייך לומר שהמצוה אחשבי' להנאה כי "לא נעשית המצוה עד שיבוא הפדיון ליד כהן" (ב"י יו"ד סי' שה). שלכן מברך קודם שיתן הפדיון לכהן כיון דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן (ב"י שם).

24) ולכאורה עפ"ז אם הוא ספק בכור שאז אין האב יכול לברך, גם הכהן אינו יכול לברך שהחיינו; אבל י"ל דגם ספק מצוה אחשבי' להנאה ומברך. וראה שו"ת חת"ש ס' רצט.

25) ע"פ המבואר בפנים וע"פ תשובות הרשב"א (המובא בהערה 22) מובן שא"א לפרש האיבעי' כמו"ש בספר חוט המשולש בההדרן למס' פסחים.

26) ונפק"מ בין שני הטעמים – בספק בכור כו' לדעת החת"ס – דלעיל בהערה 24.

27) וראה מאירי סוף ערבי פסחים עוד טעם שאין הכהן מברך שהחיינו במתנות כהונה (וראה רא"ש בכורות פ"ח סי' ח (הובא בטור שם) לענין ברכת הכהן בפדה"ב: אין הכהן מברך כלום וכן מסתבר דכהן לאו מצוה קעביד אלא מקבל מתנות כהונה).

